

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЩОДО СПІРНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Олена Штефан,

*старший науковий співробітник НДІ приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН
України, доктор юридичних наук, доцент*

З'ясовується вплив судово-правових реформ на розвиток судової юрисдикції в Україні, аналізується стан відмежування цивільної юрисдикції від господарської в контексті здійснюваних реформ і утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, пропонується низка заходів для подолання колізій у процесуальному законодавстві.

Ключові слова: юрисдикція, судово-правова реформа, спеціалізація судів, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, захист авторського права

В Україні останнім часом спостерігається тенденція до зростання кількості справ щодо вирішення судами спорів, які виникають у сфері авторського права. Як слушно зазначають дослідники проблеми судового захисту прав та інтересів, зокрема авторських прав, така ситуація пояснюється кількома факторами, по-перше, бажанням заінтересованих осіб активно вирішувати юридичні конфлікти-спори в межах правового поля, по-друге, необхідністю забезпечення вирішення спору примусом з боку держави (в аспекті примусового виконання) [2, 160–165]. Водночас реалізація конституційної гарантії на захист судом прав і свобод особи, закріпленої ст. 55 Конституції України, неможлива без створення в Україні умов для забезпечення кожному права на справедливий суд як однієї з основних конвенційних засад, встановлених п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання

рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію 1950 р. та практику Суду як джерело права, а також ст. 8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка передбачає, що ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом.

Отож однією з правових гарантій справедливого правосуддя є чітке, юридично обґрунтоване розмежування компетенції спеціалізованих судів, а також судів як ланки судової системи, так і однойменних судів однієї ланки щодо розгляду та вирішення цивільних справ.

Деякі питання юрисдикції та підсудності були предметом дослідження Ю. Червоного, М. Губенка, С. Оверчука, Г. Жиліна, Р. Калістратової, Ю. Осіпова, С. Фурси, М. Штефана та ін. Останні дослідження з питань юрисдикції та підсудності були проведені К. Бондаренко,

Р. Куйбідою, О. Пасенюком, Д. Шаду-рою, О. Снідевичем та іншими науковцями. Водночас у спеціальній літературі недостатньо уваги приділяється проблемі розмежування юрисдикції між спеціалізованими судами, а також проблемі підсудності справ, що виникають з права інтелектуальної власності. Розв'язання зазначених проблем має як теоретичне, так і практичне значення.

Сьогодні в результаті внесення змін до Конституції України від 02.06.2016 р. щодо правосуддя та нової редакції Закону України «Про судострій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII передбачається створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Проте запропонована модель його діяльності поставила більше питань, аніж надала відповідей.

Насамперед залишається до кінця не вирішеним питання юрисдикції. Визначення юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності міститься в ч. 2 ст. 20 ГПК України, в якій розробники обмежилися лише вказівкою на категорії справ. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України справи у спорах щодо прав автора зокрема, спори щодо колективного управління майновими правами автора, підлягають розгляду Вищим судом з питань інтелектуальної власності. За логікою розробників Господарського процесуального кодексу України, Вищий суд з питань інтелектуальної власності має здійснювати судочинство за правилами господарського судочинства. Згідно зі ст. 4 ГПК України правом на звернення до господарського суду наділяються не лише юридичні особи та фізичні особи-підприємці, державні органи, органи місцевого самоврядування, а й «фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності», а також «особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб». Наведене формулювання особи, що має право на звернення до суду за захистом, є більш притаманне цивільному процесуальному праву, а не гос-

подарському процесуальному праву. Водночас, відповідно до змісту ст. 4 ЦПК України розробники лише повторили конституційну гарантію, закріплену в ст. 55 Конституції України про захист права та свободи людини і громадянина, зазначивши, що «Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів». Та, з одного боку, ч. 1 ст. 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства визначає «справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави», а з другого, — у § 1 «Предметна та суб'єктна юрисдикція» глави 2 ЦПК України, попри назву Кодексу розробники пропонують відмовитися від суб'єктного критерію розмежування юрисдикції, вказуючи у ч. 1 ст. 19 ЦПК України, що «суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства». Тож є колізія між назвою та змістом. Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна чи майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді та переданий на його розгляд з такими вимогами. Тож постають додаткові запитання: який же спеціалізований суд і за правилами якого провадження буде розглядати спір про авторське право, що виник між фізичними особами; чи належать до цієї категорії спорів адміністративні спори, в яких відповідачем є суб'єкти владних повноважень і які раніше частково розглядали гос-

подарські чи місцеві загальні суди; хто має розглядати спори щодо протиправності дій, бездіяльності чи рішень у сфері інтелектуальної власності; хто має розглядати справи по ст. 51–2 КУпАП (порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності)?

Окрему увагу привертає формулювання п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України, що суб'єктом звернення до суду може бути виключно автор, а метою — захист його авторських прав.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» автор є фізична особа, котра, своєю працею створила твір. Своєю чергою, відповідно до ст. 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права» до суб'єктів авторського права, крім авторів творів, належать їхні спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Тож, як випливає зі змісту наведеної норми Господарсько процесуального кодексу України, спадкоємці авторів творів та інші особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права, на відміну від автора твору, не можуть звернутися до спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності за захистом своїх порушених, оспорюваних або невизнаних авторських прав. Зазначені особи можуть захищати свої авторські права в господарському чи цивільному судочинстві, відповідно до суб'єктного критерію розмежування юрисдикції спеціалізованих судів.

Такий висновок повною мірою узгоджується з положенням ст. 21 ГПК України, відповідно до якої, не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено Господарським процесуальним кодексом України. Згідно з усталеною судовою практикою спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності повинен відкривати провадження у справі в частині вимог, які належать до цивільної юрисдикції,

та відмовляти у відкритті провадження у справі щодо вимог, коли їх розгляд проводиться за правилами іншого виду судочинства. Суд також має врахувати, що він може розглянути справу в разі, якщо вимоги взаємопов'язані між собою і окремий їх розгляд неможливий. Але питання залишається відкритим чи забажає новостворений суд упадкувати цю судову практику, що суперечить нормі закону.

Досліджуючи проблему розмежування юрисдикції між Вищим судом з питань інтелектуальної власності та іншими спеціалізованими судами щодо захисту авторського права, не можна оминати увагою і специфіку порушень у цій сфері, що посягають як на майнові, так і на немайнові авторські права. Достатньо поширеною є практика, коли автори не передають виключних авторських прав, тобто за ними зберігаються як немайнові, так і майнові авторські права. Коли ж відбувається незаконне використання об'єкта авторського права (наприклад, використання об'єкта авторського права в рекламі, в результаті чого відчиняється посягання на його цілісність), автоматично порушуються немайнові та майнові права автора й майнові права юридичної особи, якій за договором з автором належать невиключні майнові авторські права. Відповідно до положень п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України, автор твору має захищати свої немайнові та майнові авторські права шляхом звернення з позовом до Вищого суду з питань інтелектуальної власності, а особа, якій передані майнові авторські права для використання твору, — в порядку господарського або цивільного судочинства.

Така схема розмежування юрисдикції між спеціалізованими судами буде діяти й у випадку порушення авторського права, коли автор твору передасть виключні майнові права на твір, адже немайнові права залишаються в нього. Тож автор твору свої немайнові права буде захищати у Вищому суді з

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

О. Штефан

питань інтелектуальної власності, а особа, якій передані виключні майнові авторські права, — в порядку господарського чи цивільного судочинства. Відповідно за наведених умов втрачається швидкість, ефективність і оптимізація захисту авторських прав, до того ж, можна припустити, що спеціалізовані суди можуть по-різному вирішити питання щодо наявності чи відсутності порушення.

Такий підхід законодавця, з одного боку, має дискримінаційні ознаки, а з другого, викликає питання щодо доцільності створення та діяльності цього спеціалізованого суду.

Як впливає зі змісту Господарсько процесуального кодексу України та Цивільно процесуального кодексу України також до кінця залишається нез'ясованим питанням, чи можна буде в порядку окремого провадження встановлювати, наприклад, факт авторства? Безпосередньо зміст ч. 2 ст. 315 ЦПК України це дозволяє робити, тому що Вищий суд з питань інтелектуальної власності, згідно з ч. 2 ст. 20 ГПК України буде розглядати лише спірні правовідносини, що виникають з права інтелектуальної власності. Своєю чергою, постає ще одне питання: за наявності спеціалізованого суду для чого здійснювати таке «розпорошення» справ?

Нез'ясованим є й не менш вагоме питання: яким чином буде додержана вимога ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. щодо справедливого розгляду справ судами, а також принцип неупередженості при перегляді Вищим судом з питань інтелектуальної власності в порядку апеляційного оскарження судових рішень, ухвалених цим же спеціалізованим судом в результаті розгляду спорів, які виникають щодо авторського права, у першій інстанції?

Не можна оминати увагою й термінологічну неузгодженість п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України із Законом України

«Про авторське право і суміжні права». Законодавець вживає вислів «... управління майновими правами автора та суміжними правами». З наведеного відразу виникає три питання: (1) чи можливе управління майновими правами, які автор передав іншій особі; (2) кому належать суміжні права; (3) спори спеціалізований суд може розглядати виключно якщо здійснюється одночасне управління авторським правом та суміжними правами? Такий підхід законодавця прямо суперечить положенням розділу IV Закону України «Про авторське право і суміжні права», що має назву «Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав», при цьому безпосередні норми зазначеного розділу містять сполучення «...суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав...». Зважаючи на викладене, доцільно положення п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України узгодити із спеціальним законом у сфері авторського права.

З огляду на викладене, теоретичний і практичний інтерес становить практика країн ЄС, у яких створені та функціонують спеціалізовані патентні суди, зокрема Великобританії, Німеччини, Швеції, Білорусі, Грузії. Ці питання неодноразово висвітлювалися на сторінках юридичних видань [1, 126–132, 126–132; 7].

У тих європейських країнах, де відсутні патентні суди, спори, що виникають у сфері інтелектуальної власності, розглядаються в цивільному чи кримінальному провадженні судами загальної юрисдикції або залежно від предмета спору — судами загальної юрисдикції в порядку цивільного (кримінального) провадження чи адміністративними судами [3, 361; 6, 461; 4, 65–76]. У жодній країні немає такої розгалуженої системи підвідомчості, що виникла в Україні, та яка навряд чи позитивно вплине на швидкість, повноту, об'єктивність розгляду спорів, які виникають у сфері інтелектуальної власності, та забезпечить гідний рівень

захисту прав і законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності.

Подолати недоліки цивільної юрисдикції можливо шляхом введення в процесуальне законодавство України альтернативної юрисдикції. Так, на думку О. Снідевича, значну частину проблем із визначенням юрисдикції можна було б вирішити, дозволивши альтернативну юрисдикцію, щоб позивач, завдяки наявності альтернативи у виборі юрисдикції та відповідно до власних інтересів сам обирав порядок захисту свого права. Водночас альтернативна юрисдикція потребує всебічного вивчення саме як правового явища [5, 52].

Отже, з'ясувати, чи має розглядатися справа, що виникає із спірних авторських правовідносин, у Вищому суді з питань інтелектуальної власності слід шляхом послідовного аналізу всіх елементів спірних правовідносин. Втім у деяких випадках з'ясувати, чи підвладна справа іншим судам, буває досить складно. Сучасний стан процесуального законодавства без внесення відповідних змін не сприяє реалізації принципу доступності правосуддя, а тому ставить під загрозу виконання основних прав людини. Згідно із Загальною декларацією прав людини, «кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними націо-

нальними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом» (ст. 8).

Вирішити всі вищезазначені проблеми на законодавчому рівні можна таким чином:

1) для справ, які виникають із спірних авторських правовідносин, доцільно внести зміни в п. 4 ч. 2 ст. 20 ГПК України, виклавши його в такій редакції: «справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних авторського права і (або) суміжних прав суб'єктами цих прав, зокрема й спори щодо колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права й (або) суміжних прав»;

2) з метою підвищення ефективності та швидкості захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів суб'єктів авторського права й/або суміжних права доцільно доповнити ст. 21 ГПК України ч. 2 такого змісту: «Вищий суд з питань інтелектуальної власності може розглядати справу, що підлягає розгляду в порядку різного судочинства, якщо вимоги взаємопов'язані між собою і окремих їх розгляд неможливий». ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Данилюк А. *Перспективи запровадження в Україні патентної юстиції // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2014. № 6. С. 126–132.*
2. Керноз Н. Є., Берднік І. В. *Проблемність законодавчого врегулювання підсудності та її видів в національному судочинстві // Молодий вчений. Листопад, 2014 р. № 11 (14). С. 160–165.*
3. Липчик Д. *Авторское право и смежные права; пер. с фр. М.: Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. 788 с.*
4. Мироненко Н. М. *Правовые проблемы интеллектуальной собственности // Реферативный обзор действующего законодательства Украины и практика его применения (сфера экономики). К., 1995. С. 65–76.*

5. Снідевич О. С. Проблеми розмежування юрисдикції // Вісник Вищої ради юстиції. 2014. № 2 (10). С. 41–53.
 6. Судариков С. А. Основы авторского права. М.: Амалфея, 2000. 512 с.
 7. Федеральный патентный суд Германии.
URL: <https://www.bundespapentgericht.de>.
1. Danilyuk A. Perspektyvy zaprovadzhennya v Ukraini patentnoyi yustyt-siyi // Teoriya i praktyka intelektual'noyi vlasnosti. 2014. № 6. S. 126–132.
 2. Kernoz N. Ye., Berdnik I. V. Probleminst' zakonodavchoho vrehulyuvannya pid-sudnosti ta yiyi vydiv v natsional'nomu sudochynstvi // Molodyy vchenyy. Lystopad, 2014 r. № 11 (14). S. 160–165.
 3. Lyptsyk D. Avtorskoe pravo y smezhnyye prava; per. s fr. M.: Ladomyr; Yzdatel'st-vo YuNESKO, 2002. 788 s.
 4. Myronenko N. M. Pravovyye problemy yntellektual'noy sobstvennosti // Refer-atyvnyy obzor deystvuyushcheho zakonodatel'stva Ukrainy y praktyka eho pryomenenyya (sfera ekonomyky). K., 1995. S. 65–76.
 5. Snidevych O. S. Problemy rozmezhuvannya yurysdyktsiyi // Visnyk Vyshchoyi rady yustyt-siyi. 2014. № 2 (10). S. 41–53.
 6. Sudarykov S. A. Osnovy avtors'koho prava. M.: Amalfeya, 2000. 512 s.
 7. Federal'nyy patentnyy sud Hermanyyu.
URL: <https://www.bundespapentgericht.de>.

Надійшла до редакції 25.01.2018 р.

Штефан Е. Отдельные вопросы юрисдикции Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности по поводу спорных авторских правоотношений. Выясняется воздействие судебно-правовых реформ на развитие судебной юрисдикции в Украине, анализируется уровень разграничения гражданской и хозяйственной юрисдикций в контексте осуществления реформ и создания Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности, предлагается ряд мероприятий по преодолению существующих коллизий в процессуальном законодательстве.

Ключевые слова: юрисдикция, судебно-правовая реформа, специализация судов, Высший суд по вопросам интеллектуальной собственности, защита авторского права

Shtefan O. Some questions of the jurisdiction of the High Court on Intellectual Property in controversial copyright relationships. The influence of the judicial reforms on the formation of civil jurisdiction in Ukraine is defined, the state of dissociating civil jurisdiction from industrial ones in the context of such reforms of the High Court on Intellectual Property, and some measures of overcoming the existing collisions in procedural legislation are proposed.

Key words: jurisdiction, judicial-legal reform, specialization of courts, the Supreme Court on intellectual property, protection of the copyright